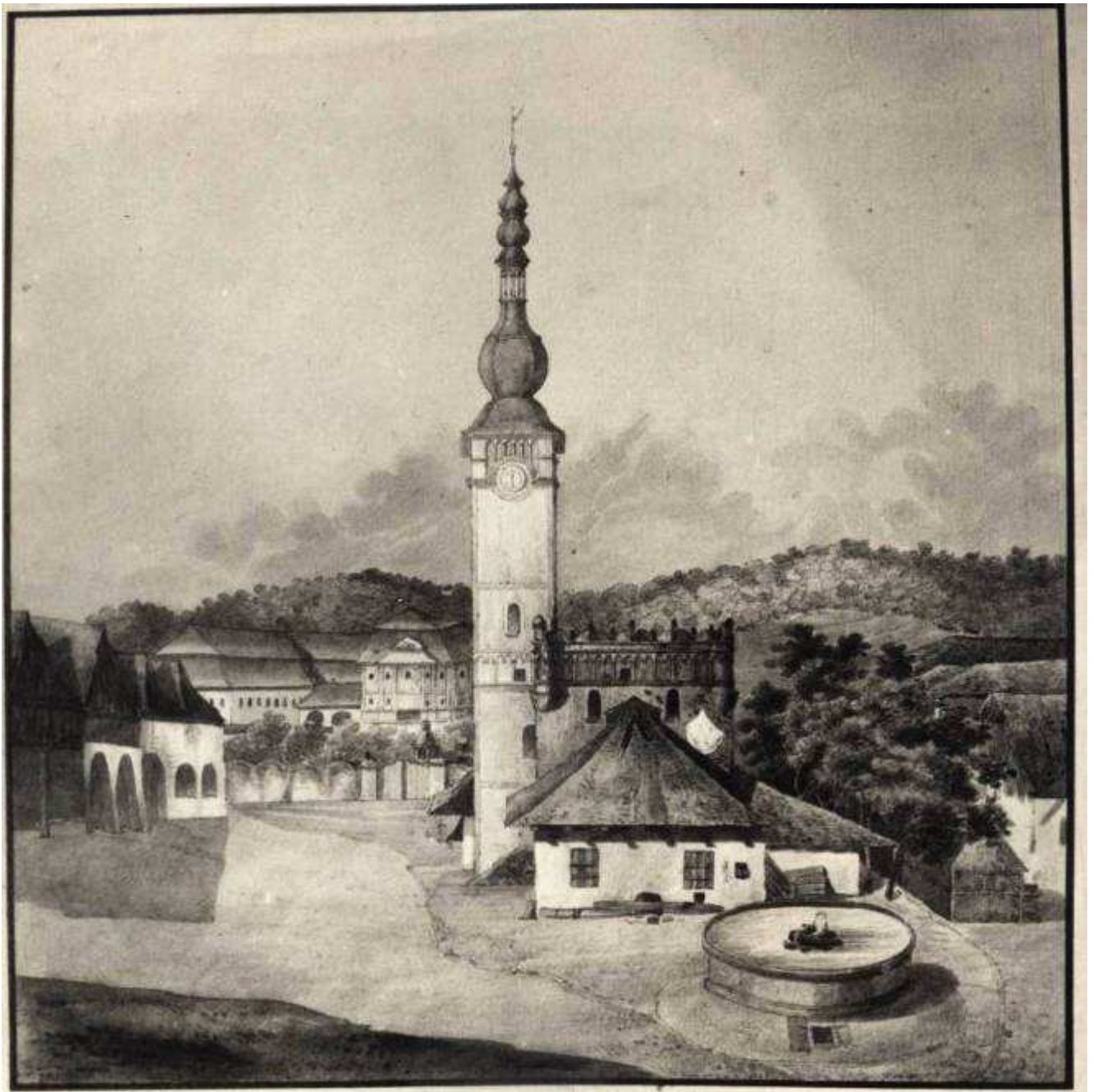

Stará oderská radnice

Stará oderská radnice kolem r. 1800. Fotoarchiv Z. Mateiciuc

První zmínka pochází z roku 1485 a zmiňují se o ní v pergamenovém rukopise oderského cechu koželužského. Původní radnice byla dřevěná a měla čistě obdelníkový půdorys.

Později pravděpodobně vyhořela a proto byla v le-

tech 1515 – 1520 vybudována radnice nová a v renesančním slohu. Tentokrát zděná a nepravidelného půdorysu s vysokou věží v čele na severní straně. Věž měla kopuli s jedním zvonem. Místnost pro zasedání městské rady se nacházela v prvním patře. Z této

místnosti byl přístup do předsíně a z ní do otevřeného věžního prostoru, ze kterého vedlo otevřené kamenné schodiště dolů na náměstí. Před východní stranou se nacházela roubená městská studna, která se dochovala dodnes. Reprezentuje ji zelená pumpa na podstavci uprostřed náměstí. Proti severní straně radnice stál městský pranýř. Vedle věže se nacházely krámy s chlebem, na jižní straně byly přistavěny obchůdky s masem. Nad okny v prvním patře byl do zdi zasazen kamenný reliéf s vyobrazením dvou rytířů, podpírajících dva erby, a s nápisem HINEK STARSSY Z ZE ZWOLE Z IOFKA Z PODTENSSTEINA (Hynek Starší ze Zvole a Žofka z Potštejna).

Za třicetileté války byla radnice velice poškozena střelbou Švédů, poté byla v roce 1660 důkladně opravena.

Stará legenda praví, že radnice střežila nejvýznamnější vchod do podzemních chodeb pod náměstím. Vchodů bylo samozřejmě více, jenže se na ně během času zapomnělo. Tyto podzemní chodby zřejmě sloužily k uchování potravin, protože měšťanské domy svá sklepení měly. Na zemi byly pravděpodobně umístěny dubové rošty, na kterých stály sudy s vínem a s pivem, a na okovech, které byly vražené do stropu chodeb, visely plachty a sítě, ve kterých se uchovávaly potraviny které podléhaly zkáze, aby byly chráněny před hlodavci (krysy, potkani). Existuje také legenda, která říká, že z hory Milíkov vede stará tajná podzemní chodba, sloužící k útěku. Ta se napojuje na chodby pod náměstím a dále se rozděluje k zámku a ke kostelu.

Údajně z důvodů nevhodně umístěných řeznických krámů, nedostatečné kanalizace a hygieny docházelo ke značnému znečištění v okolí radnice a tím i k jejímu postupnému chátrání. V roce 1863 rozhodla městská rada o jejím zboření. Radnice byla stržena z povrchu zemského a tím se odhalilo zřejmě i scho-

diště, vedoucí do podzemí náměstí. Na místě tohoto otvoru byla poté vybudována kašna, která je dílem významného oderského sochaře Emila Zimmermanna.

Z celé původní stavby se dochoval pouze už zmíněný kamenný reliéf, který byl později vsazen do zdi zámku. Dnes odpočívá v depozitáři Novojičínského muzea a jeho kopii si můžeme prohlédnout ve vstupní hale městského úřadu.

Ondřej Tomický

Fotografie z období krátce před demolicí.

Architekt všedního dne

stavitel Ludwig Mann v meziválečných Odrách

Když v červenci roku 1908 vystavili mladému Ludwigu Mannovi po třech tovaryšských letech výuční list pro zednické a tesařské řemeslo, vstupoval nový stavitel do období menšího stavebního útlumu.¹ V prvním desetiletí 20. století nevznikala v Odrách žádná rozsáhlá zástavba a hlavní důraz se kladl na přestavby, nadstavby a modernizace stávajících domů.² Rozsáhlejší stavební činnost významně rozšiřující jednotlivá předměstí se v tomto hornoslezském městě začala cíleně rozvíjet až v období po 1. světové válce.

Výuční list Ludwiga Manna

Vzhledem k úspěšnému rozvoji gumárenského průmyslu a zlepšujícím se hospodářským podmínkám se mezi investory nových staveb nacházely i mnohé dělnické rodiny. K největšímu stavebnímu rozmachu došlo v druhé polovině 20. let 20. století, kdy se zástavba koncentrovala především v prostoru ulic Nádražní, Pohořská, Marxova, Polní a Fulnecká. Město Odry podporovalo stavební činnost poskytováním výhodných stavebních parcel, které byly vytvářeny z bývalých městských pastvin na Pohořské, Marxově a Polní ulici.³ Když město koupilo v roce 1929 od

správy oderského velkostatku pozemek mezi železniční tratí, Pohořskou a Fulneckou ulicí o celkové rozloze 31 186 m², otevírala se pro stavební podnikání v Odrách zcela nová kapitola.

Vedle rozrůstajících se předměstí, které pozvolna rozšiřovaly rozlohu bývalého poddanského města, se pomalu a zcela nepatrně proměňovala i tvář vnitřní zástavby. Urbanismus vnitřního města vymezeného hradbami představoval v prvních desetiletích 20. století stavebně dokončený a uzavřený soubor staveb, který umožňoval pouze modernizace, nadstavby, stavby hospodářských budov v hloubi dvorních traktů nebo pietní přestavby. Dochovaná městská zástavba s výrazným podílem starých renesančních šenkovních domů měla pro tehdejší politickou reprezentaci své nesporné kulturněhistorické hodnoty a stavební činnost byla v tomto prostoru omezena spíše s ohledem na tradici než pomocí úředních regulativů. Z těchto důvodů je zajímavé sledovat stavební aktivity a možnosti podnikání v prostoru uvnitř hradeb, kde ve 20. a 30. letech 20. století působilo několik stavebních firem.

V druhé polovině 19. století bylo historické jádro města Oder již relativně ustáleným urbanistickým souborem, který doznal v průběhu tohoto období jen minimálních stavebních změn. Intravilán vnitřního města byl tvořen hodnotnou zástavbou měšťanských domů většinou renesančního a raně barokního založení. Charakteristický ráz dodávala tomuto poddanskému městu rovněž kompozice zámeckého areálu otevírající se prostřednictvím vybíhajícího pásu anglického parku do prostoru náměstí. Původně měšťanské právovárečné domy, které uzavíraly frontu náměstí a stínily výhledu na zámeckou budovu, byly v 70. letech 16. století zbourány z rozhodnutí majitele panství Tomáše ze Zvole. Výsledkem poměrně prudkého právního sporu mezi městskou správou a majitelem panství však nebylo pouze přímé propojení zámeckého komplexu s prostorem náměstí. Z hlediska utváření vztahů mezi vrchnostenskou mocí a městskou správou znamenalo stržení šenkovních domů Maxe Schindlera, Urbana a řezníka Herfortha završení dosavadního konfliktního soužití a mocenskou expanzi vrchnostenské moci do vnitřního organismu města. Ať již z důvodu přímé, nepřetržité kontroly každodenního městského života nebo rychlejšího komunikačního propojení zámku s náměstím, výsledkem těchto stavebních úprav bylo přímé otevření městského prostoru a jeho splnutí s vrchnostenskými budovami, které se udrželo přes celé období raného novověku a bylo narušeno až stavebními úpravami minulého století.

Velký vliv na podobu náměstí a především přiléhající Hranické ulice měl velký požár z prosince roku 1881. Požár zachvátil devět domů na náměstí a Hra-

¹ Sběrka Zdeňka Mateiciuca Odry, bez signatury. Výuční list pro Ludwiga Manna.

² Jarmila BOUDOVOVÁ, *Nástin stavebního vývoje města Oder od doby gotické do počátku První světové války*. FF UP Olomouc 1993, s. 50.

³ Johann BÖHM, *Chronik von Odrau*, p. 1323. Sběrka Zdeňka Mateiciuca Odry, bez signatury.

nické ulici. Výsledkem stavebních úprav po požáru byla také radikální historizující přestavba hostince č.p. 22 v jihozápadním rohu náměstí směrem k bývalému Dolnímu předměstí. Během stavební adaptace roku 1882 bylo zachováno sklepení předního traktu a dodržena i původní uliční čára. Podobně jako v případě historizující přestavby domu č.p. 28 na Hranické ulici, také přestavba hostince se provedla dle stavebních plánů oderského stavitele Franze Wankeho.⁴ Dalším dokladem historizující přestavby v důsledku ničivého požáru je měšťanský dům č.p. 28 na Hranické ulici. Historizující úprava parteru a nástavba druhého podlaží je v kontextu zástavby na Hranické ulici dokladem o poměrně čilém stavebním ruchu v této části sídla během druhé poloviny 19. století. Přestavba domu č.p. 28 pro městského lékaře Antona Rolledera probíhala současně s adaptací hotelu Hirsch oderského podnikatele Salomona Frieda, štítově orientovaného do náměstí a obě stavby jsou kvalitními doklady historismu v rámci souvislé městské zástavby.

V druhé polovině 19. století lze na základě dochované plánové dokumentace identifikovat v rámci stavebního ruchu vnitřního města zejména jména oderských stavitelů Franze a Ludwiga Wankeho spojené s nákladnými přestavbami v historizujícím stylu. Na rozdíl od této etapy se v průběhu první čtvrtiny 20. století ve vnitřním městě setkáváme pouze s drobnými utilitárními úpravami dvorních traktů (přestavby kůlen, prádelen, chlévů) nebo úpravami parterů pro obchodní účely. Na stavebních projektech se v tomto období podíleli především oderští stavitelé Franz Juchelka a Josef Hurnik.

Na sklonku 19. století byl stavební vývoj vnitřního města v podstatě uzavřen a zastavěný intravilán historického jádra Oder nenabízel mnoho možností k architektonické tvorbě. V případě, že nedošlo k zástavbě nové proluky, zůstala stavební činnost omezena pouze na přístavby, nadstavby či stavby utilitárních hospodářských objektů v dvorních traktech v hloubi parcel měšťanských domů. Stavby řemeslnických dílen, prádelen, přestavby a adaptace stájí či chlévů se tak uvnitř prostoru městských hradeb na dlouhou dobu staly denním chlebem místních stavitelů. Drobné stavby ve vnitrobloku reagující většinou na potřeby obchodního či řemeslnického provozu nebo drobné úpravy parteru městských domů respektující ukončenost stavebního vývoje velké části městských domů lze řadit do stavitelství všedního dne bez výrazných architektonických ambicí.

Po první světové válce se v tomto prostředí začal prosazovat rovněž stavitel Ludwig Mann, který se záhy dostal mezi trojici stavebních podnikatelů, která se ve 20. – 40. letech 20. století nejvíce podepsala na vzhledu historického jádra města. Dochovaná účetní dokumentace města z let 1930 – 1933 dokládá, že za-

kázky na přestavby městských objektů se v tomto období předávaly výhradně stavitelům Rudolfovi Woznikovi, Rudolfovi Lipowskému a Ludwigu Mannovi.⁵

Výdaje města za stavební práce v letech 1931 - 33

Stavitel	Rok / výdaje v Kč		
	1931	1932	1933
Rudolf Lipowsky	273.721	637.895	79.954
Ludwig Mann	145.205	298.780	162.370
Rudolf Woznik	93.600	144.799	119.818

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že v meziválečném triumvirátu oderských stavitelů zaujímal v první polovině 30. let 20. století Ludwig Mann prostřední pozici a jeho průměrné roční příjmy se pohybovaly kolem 200.000,- korun. Jednalo se ovšem pouze o přestavby a stavební úpravy městských nemovitostí. Pro detailnější obraz stavebních zakázek a příjmů oderských stavitelů by bylo nutné prostudovat fascikly z jednání stavebních komisí a účetní dokumentaci konkrétních firem.

V archivu bývalé stavební komise při Městském úřadě lze pro 20. – 40. léta 20. století nalézt celkem deset stavebních projektů na jejichž realizaci se Ludwig Mann podílel. Mezi nejstarší dochované zakázky patří stavba barvířské dílny v dvorním traktu domu č.p. 51 a stavební úpravy měšťanského domu č.p. 48 na náměstí z roku 1928. Jednalo se o původně řadový třípodlažní právovárečný dům renesančního založení, přestavěný na přelomu 18. a 19. století a upravený po zrušení podloubí v polovině 19. století. Z protokolu stavební komise a příložených stavebních plánů vyplývá, že majitel domu Franz Malcher provedl rekonstrukci střechy a v zadní části vystavěl nový pokoj a kuchyň. K jednání komise byl jako znalec přizván oderský stavitel Rudolf Woznik. Stavební práce však byly realizovány podle stavebních plánů zpracovaných oderským stavitelům Ludwigem Mannem. Podle stavební dokumentace byl proveden nový krov s mohutným světlíkem a nové pokoje byly situovány směrem do dvora.⁶

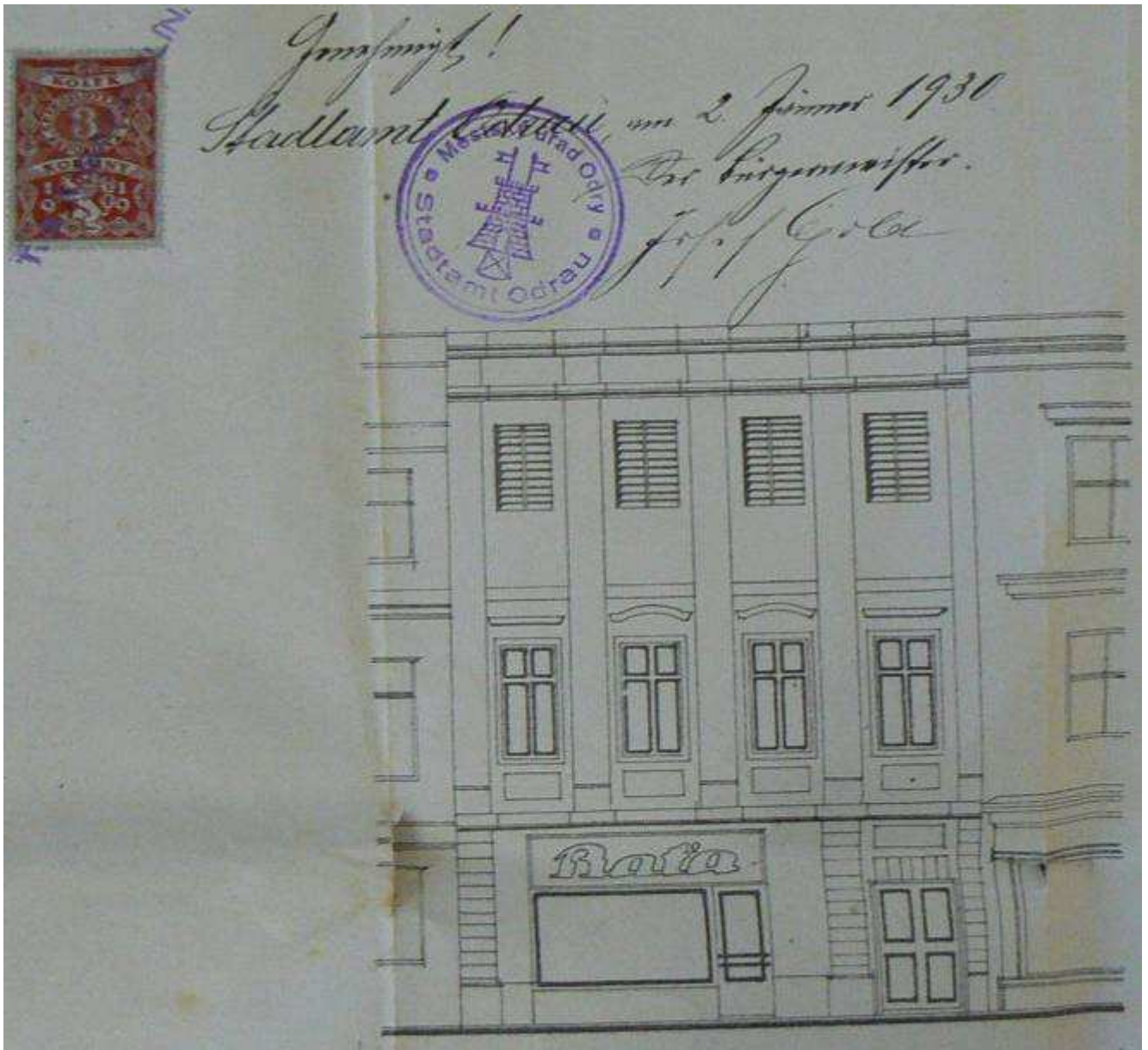
V květnu roku 1937 provedl majitel domu č. p. 14, lékárník Egon Hauke přestavbu části druhého patra směrem do dvorního traktu, kde umístil verandu. Autor plánů Ludwig Mann nechal zbourat obvodovou zeď až do výše okenních parapetů a nově vyzdít nosný pilíř pro krov k zastřešení verandy.⁷

⁵ Sběrka Zdeňka Mateiciuca, Odry, bez signatury. *Neubauten und Adaptierungen der Stadtgemeinde Odrau in den Jahren 1930, 1931, 1932 und 1933.*

⁶ Ludwig MANN, *Plan über den Umbau am Wohnhause des Herrn Franz Malcher in Odrau. Odrau 1928.* MěÚ Odry, archiv stavebního úřadu.

⁷ Ludwig MANN, *Veranda – Getrude und Egon Hauke, Apotheke. Odrau Stadtplatz Nr. 27. odrau 1937.* Soukromý archiv p. Z. Mateiciuca.

⁴ Franz WANKE, *Hotel „Fried“ Odrau. Odrau den 19. Februar 1881.* MěÚ Odry, archiv stavebního úřadu.

Projekt čelní fasády budovy současné radnice z r. 1930

Rok na to prováděl stavební úpravy v sousedním měšťanském domě č.p. 15, kde projektoval pro Roberta Zimmermanna vestavbu koupelny a klozetu. Jediný dosud známý projekt v prostoru vnitřního města z válečných let je stavba venkovních záchodů a kůlny v dvorním traktu domu č.p. 55 z roku 1941. Záchody byly postaveny k parcelní zdi oddělující dvorní trakt od tehdejší Nádražní ulice ústící do prostoru oderského náměstí.⁸

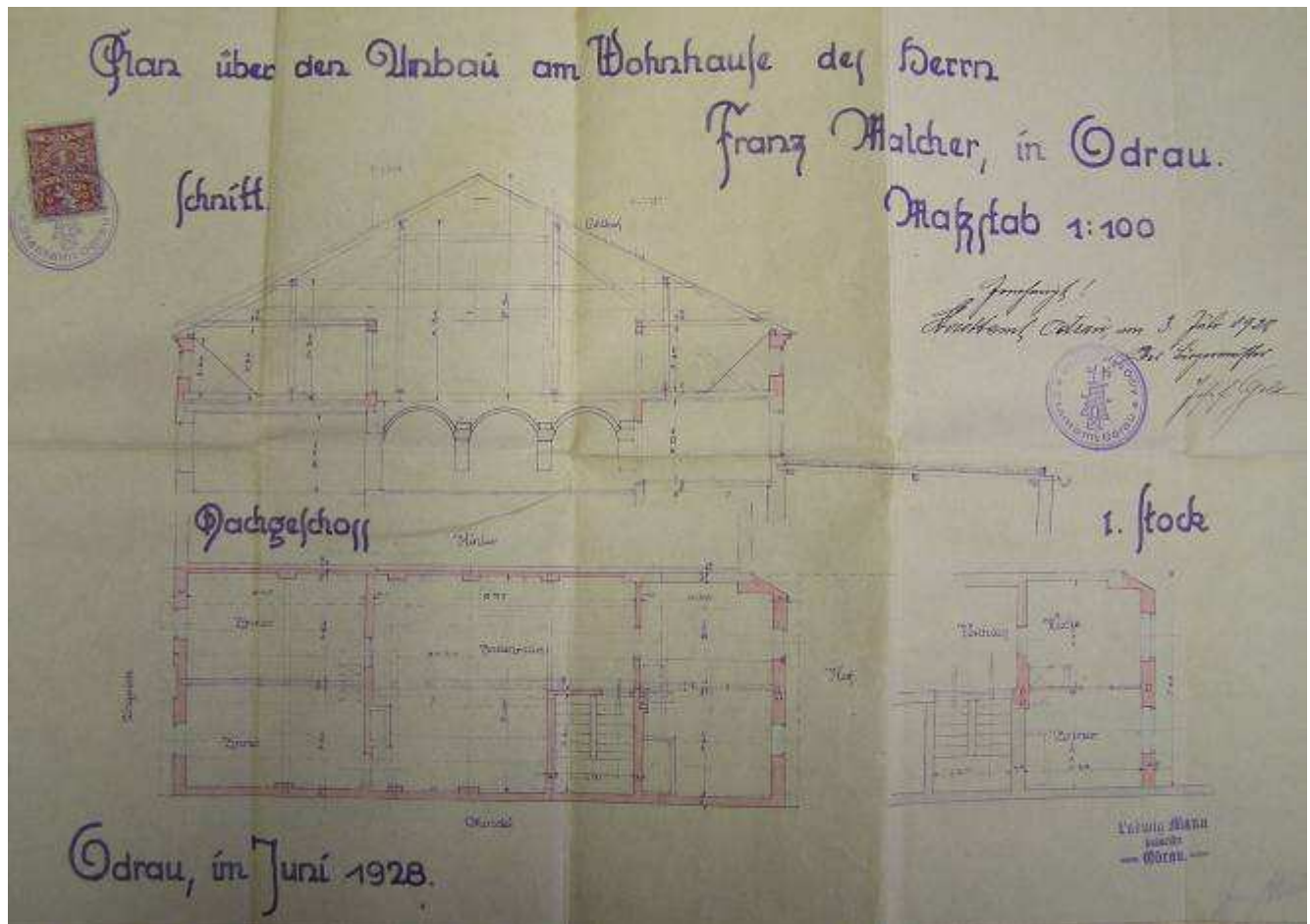
Vedle těchto drobných realizací se firma Ludwiga Manna podílela i na rozsáhlejších stavbách, které v meziválečném období město realizovalo. Ne vždy však byla spolupráce mezi stavitelem a vedením města bezproblémová. Nepříjemný pocit musely mít obě strany například ze stavby německé měšťanské školy

na dnešní Komenského ulici, která pro Ludwiga Manna skončila vymáháním neproplacených pohledávek po městské obci za dílčí stavební práce.⁹

O celé kauze dnes svědčí několik žádostí a upomínek, které oderský stavitel v jarních měsících roku 1933 adresoval vedení města. Již 10. února musel Ludwig Mann reagovat na vyjádření stavebního dozoru, který pro město Odra vykonával opavský architekt Ing. Rudolf Warzok. Ten totiž v rámci revize výměr stavebních prací přehodnotil zvolené stavební postupy a citelně tím citelně zkrátil i platby za jednotlivé po-

⁸ Ludwig MANN, *Abortanlage Gasthaus Odrau, Stadtplatz Nr. 2 dem Consortium Dr. Otto Juchelka – August Zimmermann – Kom. Leitung Hugo Gänsler, gehörig*. MěÚ Odra, archiv stavebního úřadu

⁹ Stavební práce při stavbě školy byly rozděleny mezi stavitele Rudolfa Lipovského (jižní polovina hlavní budovy a železobetonářské práce), Ludwiga Manna (severní polovina hlavní budovy) a Rudolfa Woznika (tělocvična a tesařské práce na hlavní budově). Johann BÖHM, *Oderská vlastivědná příručka vydaná u příležitosti otevření nové budovy obecné a měšťanské školy s právem veřejnosti v Odrách dne 26. června 1932*. Rkp. Odra 1932, s. 12.

Oprava krovu a vestavba pokoje s kuchyní č. p. 48

Oderské náměstí před 2. sv. válkou

ložky.¹⁰ V konečném důsledku přišel Ludwig Mann v souvislosti se stavbou měšťanské školy o celkem 75.000,- korun, které musel na vedení města vymáhat. O tom svědčí i dopis z 23. března 1933, který je již poměrně ostřejší a kde si Mann stěžuje na nevyřízené pohledávky. V listě zdůraznil, že potřebuje mít určité finanční prostředky v hotovosti již z toho důvodu, že se jako stavitel až do proplacení zakázky plně podílí na nákladech celé stavby.¹¹

Z dochovaných stavebních plánů vyplývá, že vedle stavebních firem Rudolfa Lipovského a Rudolfa

Woznika se i Ludwig Mann podílel na adaptaci původních budov, přestavbě kůlen, chlévů, prádelen a dřevníků dotvářejících charakter hospodářského zázemí jednotlivých měšťanských domů. Stavitelé působící v meziválečném období se významnou mírou podíleli na pozvolné proměně původní zástavby v centru historického sídla. Na velké části dostaveb a adaptací se projevuje, že vědomí kulturněhistorických hodnot a přání investora nemusely být vždy v příkrém rozporu. Historické centrum Oder prodělalo v průběhu první poloviny 20. století podobný stavební a urbanistický vývoj jako mnohá okolní města moravskoslezského regionu. Dvorní partie byly pro vlastníka městské nemovitosti vždy vítaným zdrojem a rezervou pro umístění ubytovacích, výrobních a skladovacích prostor, což vedlo v průběhu první poloviny 20. století až k neúměrnému zahuštění prostoru vnitrobloku.

PhDr. Zdeněk Orlita

¹⁰ SOkA Nový Jičín, Archiv města Odry, inv.č. 804, karton č. 87, nefoliováno.

¹¹ SOkA Nový Jičín, Archiv města Odry, inv.č. 804, karton č. 87, nefoliováno

Vzpomínka na oderského rodáka

Dne 29.1. 2009 opustil nás a tento svět významný oderský rodák pan Prof. Dr. Ing. Walther Mann. Narodil se 20.11.1931 v rodině oderského stavitele.

Po válečných a zejména poválečných útrapách našel koncem června 1946 nový domov v německém Heidelbergu. Navštěvoval tam opět školu, pracoval v nově zřízené stavební firmě svého otce, udělal maturitu a vystudoval Technickou vysokou školu v Darmstadtu jako stavební inženýr. Pracoval v řadě významných firem v oblasti průmyslových staveb, mostů, letišť, atomových elektráren a dalších technicky náročných objektů.

V roce 1967 se na základě svých výjimečných schopností stal profesorem pro výuku statiky výškových konstrukcí na fakultě architektury Technické university v Darmstadtu. Stal se jedním z nejuznávanějších odborníků a znalců v tomto oboru. Působil rovněž v oblasti sjednocování evropských stavebních norem a jako nezávislý soudní znalec. Podílel se na stavbách v rámci německé rozvojové pomoci v Nepálu a rovněž významným a rovněž významným způsobem na stavbě největší mešity v indonéské Djakartě.

Věnoval se také záchraně kulturních památek. Je rovněž autorem významné dokumentace o údělu německých občanů před a po skončení 2. světové války na československém území. Vydal o těchto smutných událostech 3 knihy pod názvem „Erinnerungen an Odrau“ (Vzpomínky na Odry). Je v nich obsaženo na 150 zážitků tehdejších občanů Oder.

Stejně pozoruhodné je další jeho dílo mající vztah k naší oblasti: „Erinnerungen an Johann Gregor Men-

del“ (Vzpomínky na Johanna Gregora Mendela), kterou jako potomek rodu J.G. Mendla v roce 1992.

Pan Walther Mann měl to štěstí, že se po celý svůj profesní život mohl opřít o svoji početnou a spolehlivou rodinu, svoji manželku Hedviku, o své 4 děti, vnuky a ostatní příslušníky rodiny. Měl a má obrovský okruh obdivovatelů a přátel.

Na fotografii pan Prof. Dr. Ing. W. Mann s vnukem Markusem při jeho poslední návštěvě Oder v létě 2007.

Odešel nám vzácný člověk, kavalír a gentleman. Patří mu věčná vzpomínka i jeho úzkého okruhu vrstevníků, příbuzných a přátel, žijících dosud v Odrách a okolí.

12.2.2009, O. K.

Historicko-vlastivědný spolek v Odrách

Historické fotografie Oder – na horním snímku Hranická ulice, dole ulice Zámecká

